

Відгук офіційного опонента,

доктора педагогічних наук, професора кафедри філософії і економіки освіти
Полтавської академії неперервної освіти імені М. В. Остроградського,
Стрельнікова Віктора Юрійовича
на дисертаційну роботу Каніболоцької Ольги Анатоліївни
«Теоретико-методичні засади професійної підготовки вчителя іноземної
мови в системі неперервної освіти»,
подану на здобуття ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

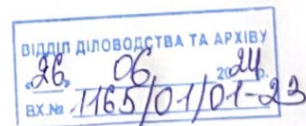
Актуальність обраної теми. Інтеграція України в міжнародне співтовариство, розширення соціально-економічних, культурних, освітньо-наукових взаємозв'язків із різними державами, необхідність реформування вітчизняної системи освіти відповідно до критеріїв і показників міжнародних стандартів актуалізували потребу в модернізації іншомовної підготовки, визнанні іноземної мови як обов'язкового освітнього компоненту та ключового засобу міжкультурної комунікації.

Це зумовлює важливість переосмислення місця й ролі вчителя іноземної мови та вдосконалення системи його професійної підготовки, що знайшло своє відображення на рівні нормативно-правових актів (Конституція України, Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про засади державної мовної політики»; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р.»; Концепція розвитку педагогічної освіти; Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр.; Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.; Рамкова програма ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021–2027 рр.); Концепція реалізації державної політики у сфері реформування сучасної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р.; Рекомендація Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2006 р.); Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 р. та ін.).

Аналіз категоріального апарату та змісту дослідження засвідчив, що дисертація відповідає паспорту спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».

Професійна освіта зазнає постійних змін відповідно до запитів і розвитку сучасного суспільства. Отже, дослідження Каніболоцької Ольги Анатоліївни як наукове узагальнення практичного досвіду щодо професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти становить науково-практичну цінність і є актуальним та перспективним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Актуальність досліджуваної проблеми, стан її вивчення одержали в дисертації достатнє обґрунтування, аргументацію і конкретизацію. Чітко сформульовано мету, визначено конкретні завдання дослідження.

Висока наукова обґрунтованість та достовірність результатів дослідження Каніболоцької О.А. підтверджуються використанням адекватної та оптимальної дослідницької методології, що включає в себе застосування сучасних методів дослідження, які відповідають цілям і завданням дослідження; системним аналізом теоретичного матеріалу із глибоким розумінням теми дослідження, актуальних наукових розробок у цій галузі; комплексним застосуванням теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження, що дозволяє отримати всебічні та достовірні дані, які підтверджують результати дослідження; значною базою використаних джерел, які включають широкий спектр наукових праць, монографій, законодавчих і нормативно-методичних документів; можливістю впровадження отриманого педагогічного досвіду у вітчизняних закладах освіти, що підтверджено власними результатами дослідження (74 праць) та шість довідок про впровадження дослідження.

Структура дисертаційного дослідження є логічною і послідовною, переконливою. Кожна частина роботи спрямована на досягнення визначеної мети і реалізацію основних завдань дослідження. Логічний план роботи, викладений лаконічно й послідовно, демонструє всебічний підхід до вирішення поставленої проблеми, охоплюючи теоретичні, методологічні та методичні аспекти. Важливі теоретичні аспекти, представлені авторкою, проілюстровані змістовними таблицями, якісно виконаними рисунками, а також чіткими висновками. Структура дисертації включає вступ, п'ять розділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел і додатки.

Логічно гармонізовану послідовність становлять такі розділи дисертації.

У *першому розділі* «Науково-теоретичні основи професійної підготовки вчителя іноземної мови у вітчизняній системі неперервної освіти» проаналізовано понятійно-категоріальний апарат дослідження; розкрито концептуальні засади та особливості сучасного стану професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти України.

Каніболоцька О.А. розглядає вчителя іноземної мови як фахівця, який глибоко розуміє мови, культури та методики навчання, є носієм нових знань і вмінь для втілення в освітній процес інновацій, подолання формалізму та професійного вигорання у викладацькій роботі; є компетентною, мобільною, відповідальною особою, наділеною культурою фахової комунікації, готовою до професійної педагогічної діяльності.

Дисертанткою констатовано наявність дисбалансу в змісті навчання на всіх етапах, а саме: під час фахової передвищої освіти увагу зосереджено на практико-орієнтованому аспекті; в ході вищої освіти – на мовному; під час підвищення кваліфікації – увага приділяється методичній/фаховій підготовці.

У другому розділі «Зарубіжний досвід професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти» – проаналізовано досвід професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти в країнах Європи та Америки. За результатами здійсненого аналізу констатовано відносно високий рівень стандартів підготовки вчителя іноземної мови в системах неперервної освіти зарубіжних країн, який можна враховувати в процесі вдосконалення вітчизняної системи освіти.

В більшості зарубіжних країн для викладання іноземних мов майбутньому фахівцю потрібно мати вищу освіту, педагогічну підготовку та знання мови країни за місцем навчання. Результати аналізу освітніх програм і планів довели, що більшість уваги приділено опануванню теоретичними знаннями, методикою викладання та практикою викладання (стажування, менторство, професійна сертифікація). Дисертанткою засвідчено, що освітня практика в зарубіжних країнах відрізняється від вітчизняної застосуванням різноманітних інтерактивних, практико-орієнтованих підходів, сучасних технологій, інноваційних методів, методики CLIL, що сприяє покращенню якості та ефективності навчання, зумовлює конкурентоспроможність учителів іноземної мови в сучасному мультикультурному світі.

У третьому розділі «Концептуальні засади професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти» розроблено й обґрунтовано концепцію та модель професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти, визначено сутність і зміст його готовності до професійно-педагогічної діяльності. Авторська концепція вбачає необхідність розроблення вітчизняними закладами освіти програм, що враховують: якісне отримання іншомовної освіти, опанування методикою навчання; наскрізність, гармонійність змісту підготовки на всіх етапах; використання сучасних підходів, технологій викладання; адаптацію до індивідуальних потреб здобувачів; розвиток міжпредметних зв'язків; організацію належного освітнього середовища.

Основні положення концепції, зміст формування готовності вчителя іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності дисертанткою відображено в структурно-функціональній моделі, усі елементи якої відтворюють неперервну підготовку здобувачів фахової передвищої (фаховий молодший бакалавр) та вищої освіти (бакалавр, магістр); вчителів іноземної мови, здобувачів післядипломної освіти.

Спроектовано зміст професійної підготовки іноземної мови в системі неперервної освіти. З метою аналізу ефективності професійної підготовки вчителя в системі неперервної освіти визначено: критерії (мотиваційний, знаннєвий, операційний, особистісний, інноваційний) та рівні (репродуктивний (низький, що є відправним); продуктивний (середній, що демонструє процес іншомовної підготовки); професійний (достатній, що має бути обов'язково досягнутий); творчий (високий – професійний, якого слід прагнути)) готовності вчителя іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності.

В четвертому розділі «Організаційно-методична система професійної підготовки вчителя іноземної мови» подано організаційно-методичні засади, форми й методи професійної підготовки вчителя іноземної мови; технологію розробки та впровадження навчально-методичного забезпечення й моніторингу якості професійної підготовки вчителя іноземної мови.

Для забезпечення ефективності підготовки вчителя іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності створено комплекс організаційно-методичних засад, що враховує компоненти готовності до професійно-педагогічної діяльності. Виокремлено умови, що забезпечують ефективність професійної підготовки вчителя іноземної мови. Практичну реалізацію організаційно-методичної системи неперервної професійної підготовки вчителя іноземної мови здійснено в освітніх процесах Економіко-правничого фахового коледжу ЗНУ та факультету іноземної філології ЗНУ.

Для перевірки ефективності організаційно-методичної системи професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти розроблено організаційну модель моніторингу готовності вчителя іноземної мови до професійної діяльності, що надало змогу ефективно оцінити, контролювати та покращити якість навчання, сприяти професійному зростанню здобувача.

У п'ятому розділі «Організація та результати педагогічного експерименту» – розкрито етапи та методику проведення педагогічного експерименту, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Дисертантка зазначає, що проведені статистичні розрахунки довели, що впроваджена в освітній процес організаційно-методична система професійної підготовки вчителя іноземної мови в умовах неперервної освіти, є ефективною. Перевірка статистичних гіпотез довела, що впроваджена в процес підготовки вчителів іноземної мови методика є ефективною. Підтвердження низки статистичних гіпотез надають можливість стверджувати, що загальна мета дослідження досягнута.

В результаті отриманих даних Каніболоцькою О.А. підтверджено загальну гіпотезу дослідження, котра базується на припущенні, що рівень (професійний, творчий) готовності вчителя іноземної мови до професійної педагогічної діяльності відповідає встановленим вимогам за умови впровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі та організаційно-методичної системи неперервної професійної підготовки.

Наукова новизна результатів дослідження. Дослідження Каніболоцької Ольги Анатоліївни містить сучасні, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему підготовку компетентного вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти.

Позитивні здобутки для педагогічної науки ґрунтуються на тому, що дисертанткою вперше визначено теоретичні та методологічні основи професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти на засадах системного, синергетичного, культурологічного, діяльнісного,

особистісно-орієнтованого, акмеологічного, аксіологічного, комунікаційного, інноваційного, ітераційного підходів; створено й науково обґрунтовано структурно-функціональну модель, що реалізує неперервність та наскрізність професійної підготовки вчителя іноземної мови, узгодженість і гармонізацію її змісту залежно від освітніх рівнів та індивідуальної освітньої траєкторії; розроблено та апробовано організаційно-методичну систему неперервної професійної підготовки вчителя іноземної мови, що забезпечує умови для впровадження різноманітних форм підготовки, гнучкість використання комплексу методів і засобів навчання залежно від пріоритету професійного розвитку та самовдосконалення вчителя іноземної мови; удосконалено: понятійно-категоріальний апарат професійної педагогіки («неперервна освіта», «вчитель іноземної мови», «професійна підготовка», «готовність учителя іноземної мови до професійної діяльності», «неперервна освіта»); компоненти, критерії, показники, рівні сформованості готовності вчителя іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності; зміст нормативно-методичної документації професійної підготовки вчителя іноземної мови у фаховій передвищій, вищій та післядипломній освіті (освітні та робочі програми, навчальні плани, силабуси освітніх компонентів, методичні рекомендації тощо); науково-методичне забезпечення неперервної професійної підготовки вчителя іноземної мови на основі використання: інноваційних форм і методів навчання, спрямованих на інтенсифікацію, активізацію саморозвитку та професійного вдосконалення; інформаційно-комунікаційних технологій, засобів дистанційного навчання, що створюють умови для самостійної та професійно-пошукової діяльності, інформаційно-педагогічного супроводу; набули подальшого розвитку: теорія та практика професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти (положення щодо проектування змісту навчання; основні шляхи вдосконалення якості освіти; неперервність, наскрізність, змістове й науково-методичне забезпечення).

Значущість результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи їх використання.

Для педагогічної науки значення одержаних результатів визначається тим, що обґрунтовані в дисертаційному дослідженні положення та узагальнення можна використати: у процесі професійної підготовки вчителя іноземної мови в фаховому коледжі, університеті та закладах післядипломної освіти; під час розробки рекомендацій щодо забезпечення неперервності у підготовці вчителя іноземної мови; у процесі професійної підготовки вчителів іноземної мови за освітніми програмами першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська) та 035 Філологія, а також у системі підвищення кваліфікації та перепідготовки, неформальної освіти та самоосвіти викладачів і вчителів іноземної мови.

Академічна доброчесність та повнота викладу основних результатів дослідження в опублікованих працях. Наукові положення й

результати дослідження висвітлено: в 27 основних наукових працях (25 статтях у провідних наукових виданнях, 15 із котрих є одноосібними (19 – у наукових фахових виданнях України; 6 – у виданнях, включених до баз Scopus, WoS; 1 – в іноземному науковому виданні), 1 монографії, 1 посібнику) та в 46 публікаціях, які додатково відображають результати роботи (4 статтях в інших виданнях; 23 навчальних і навчально-методичних працях; 19 тезах матеріалів конференцій). Матеріали дисертації пройшли достатню апробацію.

Публікації віддзеркалюють основний зміст дисертації, її структурних підрозділів. Звертає також на себе увагу висока публікаційна активність, загальний високий рівень публікацій, а також географія апробації та впровадження матеріалів дослідження Каніболоцької Ольги Анатоліївни.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності. Чинним нормативним вимогам відповідає структура дисертації, яка складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (765 найменувань, із них 160 – іноземними мовами), 6 додатків на 134 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 722 сторінки друкованого тексту, з них 416 сторінок основного тексту. Робота проілюстрована 38 таблицями та 100 рисунками.

Дисертаційне дослідження логічно й послідовно структуровано, спрямовано на досягнення окресленої мети та вирішення поставлених завдань. Варто відзначити добре розроблений методологічний підхід дослідження, чіткий опис наукової новизни та практичної значущості, а також збалансованість між розділами і підрозділами тексту. Висновки й узагальнення дисертаційної роботи вражають своєю лаконічністю, а додатки вирізняються змістовністю та значущістю.

Робота написана грамотно, з дотриманням наукового стилю викладу, з належним використанням понятійно-категоріального апарату. Дисертаційна робота Каніболоцької Ольги Анатоліївни є самостійним завершеним науковим дослідженням, результати якого становлять наукову новизну, теоретичну та практичну цінність і свідчать про наукову зрілість авторки.

Дискусійні положення та зауваження до місту дисертації. Загалом, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, варто окреслити низку дискусійних положень і висловити побажання до змісту роботи.

1. У роботі (Розділ 1) недостатньо повно описано формат і структуру Регіонального освітньо-наукового інноваційного комплексу (РОНІК), який є добровільним об'єднанням закладів освіти всіх рівнів, органів управління освіти з метою розвитку інноваційного освітнього простору Запорізького регіону. На наш погляд, доцільно представити практичні рекомендації щодо використання такого комплексу для забезпечення готовності вчителя іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності.

Дещо ускладнює сприйняття авторського підходу щодо використання і

співвідношення понять «мовна діяльність» та «іншомовна діяльність», «мовна освіта» та «іншомовна освіта». На наш погляд, потребує їх уточнення, конкретизація. Чи є ці питання синонімічними?

У змісті дисертаційного дослідження використовуються номінації «вчитель іноземної мови», «вчитель англійської мови», аналізуються освітні програми з німецької, французької та іспанської мов. Було б доцільно уточнити про якого вчителя іноземної мови зазначено у дослідженні.

У Розділ 4 зазначається важливість та доцільність використання методики CLIL під час професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти, але робота значно виграла б, якщо було б розкрито практичну реалізацію цього методу саме для формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності.

5. Професійно орієнтована цінність дисертації ще більше б зросла, якби авторка продемонструвала особливості професійної підготовки вчителя / викладача іноземної мови на третьому рівні вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі.

Висловлені зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненого наукового дослідження.

Загальний висновок. Вважаємо, що дисертація на тему «Теоретико-методичні засади професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі неперервної освіти» є завершеною самостійною науковою роботою, яка містить нові аргументовані результати в галузі професійної освіти і за актуальністю, змістом, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, достовірністю та практичним значенням відповідає вимогам п. 12 чинного «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» ВАК України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, а його авторка Каніболоцька Ольга Анатоліївна заслуговує за результатами публічного захисту на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти,

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філософії і економіки освіти
Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського

Віктор СТРЕЛЬНИКОВ

Підпис професора В. Ю. Стрельнікова підтверджую.

Перший заступник директора

Вадим ПИЛИПЕНКО

